

Allò que no s'ha explicat, ja no s'explicarà

**Com ha afectat la crisi sanitària de la covid
a la informació internacional?**

Nationalia

[=]

c i e m e n

Aquest informe ha estat elaborat pel diari *Nationalia*, editat pel Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions (CIEMEN), entre els mesos d'octubre i desembre de 2021

Redacció: Queralt Castillo Cerezuela i Miguel Fernández Ibáñez

Correcció i edició: David Forniès

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de la Presidència**

Queralt Castillo Cerezuela. (Barcelona, 1985). Periodista *freelance* especialista en informació i anàlisi internacional. Col·labora en diversos mitjans com *Público*, *El Salto*, *Sentit Crític*, *Gara*, *Conde Nast Traveler*, *Ara*, *5W*, *La Marea* o *Sàpiens*. També per al diari *Initium Media* de Hong Kong. Escriu sobre política internacional, conflictes ètnics i reconciliació, moviments socials, literatura i viatges.

Miguel Fernández Ibáñez (Madrid, 1985). Periodista i productor audiovisual. Entre 2012 i 2018 va viure a la península d'Anatòlia, a Ankara, cobrint la regió per al diari basc *Gara* i el centre d'anàlisi espanyol *Esglobal*. El 2018, després de diversos anys de viatges esporàdics per la península dels Balcans, es va instal·lar a la regió per aprofundir el seu coneixement sobre Kosovo i Macedònia del Nord. Ara resideix a Atenes. A banda de tenir dues llars periodístiques, *Gara* i *Esglobal*, col·labora amb *CTXT*, *La Marea*, *Público* i *El País-Planeta Futuro*.

Índex de continguts

Introducció	05
La informació de l'àrea d'internacional, en el punt de mira	08
Augmenta el consum d'informació, però disminueix l'interès per què passa portes enfora	10
Allò que no s'ha explicat, ja no s'explicarà	14
La covid, l'excusa dels governs autoritaris	18
La mirada del nord al sud, una cobertura paternalista i condicionada	22
Les minories, fora del focus	24
Tractament de les notícies falses	26
Qui protegeix els i les periodistes?	29
Cap a un millor model informatiu. Algunes propostes	32
Annex: relació de periodistes entrevistats/des	33

Introducció

El desembre del 2019 passarà a la història com el mes en què es va començar a sentir una paraula que canviaria la vida tal com la teníem entesa. Des de Hubei, a la Xina, arribava una nova amenaça que aviat es va convertir en realitat: un nou virus, el SARS-CoV-2, que ben aviat va passar a provocar una nova malaltia, la covid. El virus pertany a la família dels coronavirus (s'anomenen així perquè tenen forma de corona solar).

A Espanya, el primer cas es va detectar el 31 de gener del 2020 a la Gomera, segons va confirmar en aquell moment el [Centre Nacional de Microbiologia](#). El [segon cas](#) de covid, i el primer en terres de parla catalana, es va detectar el 25 de febrer a Palma. La propagació del virus va ser tan veloç que el 14 de març del 2020 el govern espanyol, presidit per Pedro Sánchez, va decretar una quarantena obligatòria que es va anar prorrogant durant els mesos següents.

Els governs d'arreu del món van imposar quarantenes similars —més o menys estrictes—, es van limitar els desplaçaments i el món va canviar en un parell de setmanes. Al continent europeu, els morts diaris es comptaven per milers, tal com va passar a Espanya o a Itàlia, dos dels països més sacsejats per la pandèmia.

En aquest context, el periodisme i la manera de fer-lo, així com la d'informar-se, també van canviar. Els mitjans de comunicació es van centrar, encara més, en les notícies nacionals relacionades amb tot el que tenia a veure amb la pandèmia. Les rodes de premsa dels gabinets de comunicació eren diàries. La comunitat científica va passar a ser habitual a les pantalles, a les emissores de ràdio i a les pàgines principals dels diaris del país.

Durant aquells primers mesos la crisi del coronavirus va *prendre* els mitjans de comunicació i es va començar una *retransmissió en directe* de l'evolució de les dades. El 20 de maig del 2020 el periodista Vicent Canet feia la següent [reflexió](#) a Mèdia.cat: “Que un tema siga important no fa necessària aquesta constant retransmissió en directe sobre el coronavirus que vivim: estem immersos en un ‘viu’ constant que pretén actualitzar-nos al minut amb un degoteig constant de dades que difícilment podem interpretar com a ciutadania si no ens aporten més context i eines. (...) El Sindicat de Periodistes [criticava en un comunicat](#) l'emissió permanent a mitjans públics que ‘rodes de premsa íntegres i en directe tenen justificació per fer comunicacions a la ciutadania molt transcendents, però que no poden ser la norma habitual’, unes rodes de premsa ‘que aporten poca informació i molta opinió oficial’”. Acabava l'article: “Ens cal una ‘desescalada’ en aquest cas

informativa que faça que el coronavirus deixi de ser el tema central, en molts mitjans gairebé el tema únic, i passe a ser-ne un tema més”.

El virus, però, “no va ser un esdeveniment mediàtic a finals de desembre i principis de gener perquè, probablement, no es va considerar d’interès per a Espanya: no s’apreciava una possible connexió ni propagació. Eren esdeveniments que succeïen fora de la nació. I els criteris que determinen la selecció dels esdeveniments internacionals a la premsa espanyola, desvelen García-Galindo i De Vicente (2014), són aquells que tenen vinculació amb Espanya, i que el seu grau de visibilitat depèn de la seva repercussió internacional o regional, proximitat o grau d’intensitat¹”, es pot llegir a l’informe *Análisis del consumo de medios digitales españoles durante la pandemia del coronavirus SARS-CoV-2*, publicat a la revista *Historia y Comunicación Social* n° 26 (Especial) de la Universitat Complutense de Madrid (UCM).

El consum de notícies per part de la ciutadania durant les primeres setmanes de confinament forçat va augmentar considerablement: “(...) Les visites a les edicions digitals de tot el món han obtingut índexs històrics. Comscore (2020) constata com la crisi del coronavirus està alimentant uns nivells de consum molt superiors a la mitjana dels últims temps²”. El territori espanyol no en va ser una excepció: “La pandèmia del coronavirus SARS-CoV-2 que genera l’estat d’alarma a Espanya, el març de 2020, es converteix en el tema central de l’agenda dels mitjans de comunicació. I el consum d’informació creix a un ritme tan vertiginós que supera el rànquing d’audiències en la història de la democràcia espanyola. Un fet generat, revela Casero-Ripollés (2020:2), després d’analitzar aquesta pandèmia, perquè en situacions crítiques d’alta complexitat i risc per a la vida humana, la ciutadania situa tant la cerca com el seguiment de les notícies en activitats clau, i la informació sobre el brot es converteix en un bé preuat i valuós per a fer front a la situació”.³

En l’informe, publicat l’abril de 2020, “*Impacto del Covid-19 en el sistema de medios. Consecuencias comunicativas y democráticas del consumo de noticias durante el brote*”, Andreu Casero-Ripollés, del Departament de Ciències de la Comunicació de la Universitat Jaume I de Castelló (UJI), també destaca que “la declaració de l’estat d’emergència per a frenar la propagació de la Covid-19 va provocar un gran augment del consum d’informació per part de la ciutadania. Als Estats Units, el percentatge de persones que va seguir de prop les notícies sobre el coronavirus es va incrementar en un 34% durant la segona quinzena de març del 2020, respecte de les dades de seguiment de les notícies

---

1 Sierra Sánchez, J., Liberal Ormaechea, S., & de Vicente Domínguez, A. (2021). Análisis del consumo de medios digitales españoles durante la pandemia del coronavirus SARS-CoV-2. *Historia y Comunicación Social*, 26 (Especial), 41-51. Disponible [en línia](#).

2 Ídem.

3 Ídem.

polítiques de la quinzena anterior (...) Durant l'inici del brot, el consum de notícies es va incrementar un 62% entre les persones normalment més apartades d'elles⁴".

A Europa es va produir el mateix fenomen. Casero-Ripollés també explica en aquestes pàgines que "segons dades de la European Broadcasting Union (2020), les audiències de les notícies nocturnes de les televisions públiques europees es va incrementar en un 14% a l'inici de la crisi de la Covid-19. A Espanya, el consum de televisió es va incrementar un 27,8% entre abans i després de la declaració de l'estat d'alarma (Barlovento, 2020). Coincidint amb l'agreujament de la situació sanitària, es van registrar les dades d'audiència més elevades des de 1992, any en el qual es van començar a mesurar les audiències televisives a Espanya⁵".

El govern espanyol, no obstant això, va aprofitar la gravetat de la pandèmia per blocar alguns continguts informatius i per impedir l'accés de periodistes i fotoperiodistes a hospitals i residències de la gent gran, aquest últim lloc principal focus de contagi i on van morir més persones. Com conclou el sociòleg i fotoperiodista Bru Aguiló en l'informe "[Una pandèmia a cegues. Conseqüències del bloqueig fotoperiodístic durant les primeres setmanes de confinament per la Covid-19](#)"; publicat a *Mèdia.cat* el setembre del 2020: "Durant les primeres setmanes de l'estat d'alarma es va produir un bloqueig informatiu en l'accés de professionals gràfics als espais on la Covid-19 impactava frontalment: hospitals, residències, tanatoris i cementiris, entre d'altres. Aquest bloqueig informatiu es tradueix en un control del relat per part de les administracions i institucions. La situació sobrevinguda de pandèmia va superar els equips de comunicació, en tant que era un escenari d'emergència sanitària sense precedents".

Com indica Casero-Ripollés, "El treball dels periodistes, proveint notícies, és fonamental per a l'articulació de l'esfera pública. Aquesta funciona com un sistema independent i intermediari entre l'Estat i la societat en les democràcies liberals, i garanteix el principi de l'accessibilitat general a la informació per al conjunt de la ciutadania (Habermas, 2006). Les notícies es converteixen, així, en un producte vital per a la vida cívica".

---

4 Casero-Ripollés, Andreu (2020). "Impact of Covid-19 on the media system. Communicative and democratic consequences of news consumption during the outbreak". *El profesional de la información*, v. 29, n. 2, e290223. Disponible [en línia](#).

5 Ídem.

La informació de l'àrea d'internacional, en el punt de mira

En aquest context, les seccions tradicionals dels mitjans de comunicació (cultura, política, societat, esports, economia, internacional, etc.), habitualment separades per blocs definits clarament, es van diluir. Una de les seccions més sacsejades va ser la d'internacional. Quan encara no s'havia recuperat del sotrac de la crisi doble de 2008 (sistèmica i del sector), aquesta àrea va haver d'assumir una nova narrativa, reinventar-se i posar el focus en el tema de l'any: la crisi sanitària que assolava el món.

Són nombrosos els conflictes internacionals que van quedar fora (i que continuen quedant fora) de l'agenda mediàtica, fet que va resultar molt positiu per a una sèrie de governs de caràcter autoritari que van veure, amb l'excusa de la pandèmia, el motiu i la justificació ideal per tancar les seves fronteres i prohibir l'entrada de periodistes i relator/es-observadors/es de drets humans. A això s'ha de sumar l'opacitat de la gran majoria de governs mundials en el recompte de persones mortes i contagiades i l'execució de certs protocols qüestionables, molts en contradicció amb els drets bàsics universals. És una situació, aquesta, que recorda al context dels Estats Units després dels atemptats de l'11 de setembre de 2001. El 26 d'octubre de 2001 s'aprovava al país americà la **Llei Patriòtica**, una mesura polèmica adoptada per a, suposadament, fer front a l'amenaça terrorista, però que va acabar convertint-se en el marc jurídic ideal per vulnerar drets bàsics de la població estatunidenca.

En aquest informe ens volem centrar a intentar entendre com ha afectat la pandèmia a la informació de l'àrea d'internacional, i amb aquesta missió hem reunit catorze periodistes que treballen en aquesta secció, ja sigui com a periodistes *freelance*, editors/es d'internacional, reporters/es en plantilla o corresponents de mitjans estrangers al territori. Els hem preguntat pel flux d'informació, per les narratives que s'han donat durant aquests dos anys de pandèmia, per aquells temes que han quedat oblidats i fora de l'agenda mediàtica i per les dinàmiques d'un sector que cada dia lluita per sobreviure i que, com més va més, esdevé precari:

- **Els i les periodistes *freelance*:** la situació dels periodistes *freelance* ja era crítica abans de la crisi de la pandèmia. Aquesta nova situació n'ha afectat la feina, tant pel que fa a continguts com a quantitat de peces comprades pels mitjans. En alguns casos se'ls ha incentivat a fer altres temes no relacionats amb la crisi sanitària, però en la majoria d'ocasions se'ls han demanat de manera sistemàtica temes relacionats amb la covid. Alguns mitjans han aprofitat la crisi per a baixar tarifes.

- **Editors/es en cap de l'àrea d'internacional:** al capdavant de les seccions d'internacional, són les persones que han hagut de prioritzar uns temes sobre uns altres. Són les persones que, finalment, han decidit què se sabia (o no se sabia) del món exterior durant els mesos més durs de la crisi sanitària.
- **Periodistes en plantilla:** en aquest temps han estat cobrint, en moltes ocasions, una mateixa notícia des de diferents angles. Han hagut de donar-li context a una crisi sanitària que ha sacsejat cada un dels països del món, però que com sempre passa, ho ha fet de manera desigual i a velocitats diferents. Com es tracta el mateix tema, amb imatges similars, sense que resulti repetitiu?
- **Corresponsals estrangers al territori:** interessa saber quin tipus d'informació se'ls ha demanat des dels seus mitjans de comunicació dels seus respectius països, quins temes importants han deixat d'explicar de la realitat catalana i espanyola i quins han estat els obstacles (si és que n'hi ha hagut) i els reptes d'explicar l'efecte de la crisi sanitària al territori.

Augmenta el consum d'informació, però disminueix l'interès per què passa portes enfora

Hi ha dos aspectes en els quals coincideixen, més o menys, tots i totes les periodistes i editors/es entrevistades. El primer és de consens: si la informació internacional no interessava gaire abans de la pandèmia, amb la irrupció de la covid aquest interès s'ha esvaït de manera definitiva. Preocupada pel que passava portes endins, la ciutadania ha consumit sobretot, segons les persones entrevistades en aquest informe, informació de caràcter nacional. Ha interessat saber, per davant de tot, què passava al territori propi.

Si bé durant els primers mesos de la crisi sanitària es va produir un augment del consum d'informació, això no es va traduir en un augment de l'interès per la informació de l'àrea d'internacional: "El coronavirus ens ha insensibilitzat encara més en referència al sofriment dels altres pobles. Marca un punt d'inflexió en la manera com entenem i mirem el món. La lupa cada dia és més petita (...) No sé si la gent o els mitjans recuperaran l'interès per la informació internacional, però els periodistes que ens hi dediquem ens haurem de desmarcar i proporcionar continguts exclusius i més profunds", comenta Karlos Zurutuza, periodista *freelance* que col·labora en mitjans com *Gara*, *Ara* i *JotDown*. Durant els dos anys que fa que dura la pandèmia, Zurutuza ha viatjat a l'Iraq, s'ha embarcat en el vaixell *Open Arms* i ha cobert el conflicte a l'Alt Karabakh.

Esperanza Escribano, periodista *freelance* que treballa per a la BBC, també és d'aquest parer i assegura que, concretament a l'Estat espanyol, la ciutadania viu molt centrada en la informació nacional. "Hi ha mitjans amb seccions d'internacional molt dignes, com *El País*, però d'altres compren tots els continguts de fora, com és el cas d'*Eldiario.es*". Per a Nerea González, periodista d'EFE instal·lada a Sud-àfrica des de fa quatre anys (abans va treballar com a corresponsal a EFE Argentina), el Regne Unit, altres països anglosaxons i França tenen mitjans amb seccions d'internacional molt més potents, "(...) inclús en castellà (...). França produeix molta informació d'internacional, i d'Àfrica en concret, pel lligam colonial. A Espanya ens interessa una mica més l'Amèrica Llatina que altres regions del món, però sempre en parlem com si fos el pati del darrere; no es tracta d'una relació d'igual a igual".

En l'informe "[Análisis de la información internacional en la prensa digital española](#)", publicat a *Estudios sobre el Mensaje Periodístico* (Universitat Complutense de Madrid), Juan Antonio García Galindo i Aida María de Vicente Domínguez, de la Universitat de

Màlaga, estableixen els criteris següents per a mesurar el grau de cobertura que adquireixen els esdeveniments internacionals⁶:

- La repercussió internacional o regional: fets que afecten l'ordre internacional o estructura d'una regió específica.
- La proximitat: els que impliquin o afectin directament a Espanya.
- El grau de violència o intensitat de l'esdeveniment.
- El fet inesperat i impactant: esdeveniments inesperats que provoquen impacte social.
- La novetat: esdeveniments que es produeixen per primera vegada en una zona.
- Relació amb el mitjà: fets que tenen relació amb els mitjans de comunicació o que puguin afectar en un futur al mitjà.

Si bé aquests criteris fan referència a la cobertura d'esdeveniments internacionals, són aplicables a l'interès que desperten en la ciutadania sobre allò que no té lloc al nostre territori. “[Els esdeveniments de fora] no ens interessen pel que en periodisme es defineix com els criteris o factors de noticiabilitat, que fan que una notícia interessi més o menys, i en aquest cas, que es publiqui o no, o que se li doni més o menys importància. L'actualitat, la proximitat tant física (quan el fet és pròxim al ciutadà) com psicològica o emotiva (quan el fet és llunyà físicament, però resulta pròxim a l'interès dels ciutadans), la prominència o notorietat (aquells fets en els quals estan involucrats personatges notables que generen interès), el conflicte o la pugna entre contraris o diferents forces, el suspens (aquells fets que mantenen viu l'interès del públic o que es desenvolupen en diversos dies: judicis, recerques policials, negociacions, etc.), la transcendència (és a dir, la magnitud o l'abast dels fets: que repercuteixin més o menys en la nostra vida diària o en algun sector de la societat), la raresa i l'emoció (aquelles notícies que expliquen fets emotius). Alguns autors afegixen factors com l'interès humà, el factor vida/mort o l'interès d'aquells successos relacionats amb el sexe, els diners o l'humor”⁷.

Que el periodisme internacional no interessi a la ciutadania és una qüestió *d'agenda setting* i *framing*, dos conceptes que fan referència a la rellevància que els mitjans de comunicació de masses atorguen als esdeveniments. És la prioritització d'uns temes sobre uns altres. D'ençà que va esclatar la crisi sanitària, aquesta ha estat en el centre de l'agenda informativa i els mitjans han donat prioritat a la informació nacional, tot

---

⁶ García Galindo, J. A. (1). “Análisis de la información internacional en la prensa digital española”. *Estudios sobre el Mensaje Periodístico*, 20(1), 85-94. Disponible [en línia](#).

⁷ Castillo Cerezuela, Queralt. “Por qué nadie es Kenia”. *Público*, 7 d'abril del 2015. Disponible [en línia](#).

i que també s'ha mirat cap a Europa i, pel fet de ser el primer lloc on es va descobrir el virus, cap a la Xina.

James Badcock, col·laborador habitual del diari britànic *The Telegraph*, instal·lat a Madrid, opina diferent i assegura que a Espanya se li dona més importància a la informació internacional que en els mitjans anglosaxons: "Penso que Espanya sí que és un país en el qual se li dona importància a la informació de l'àrea d'internacional. Jo treballo a *The Telegraph*, que és un mitjà que s'assembla a altres mitjans britànics i no veig que li donin gaire espai a internacional. *El País*, per exemple, sempre porta alguna cosa d'internacional a portada i a les primeres pàgines. Això no es dona a la Gran Bretanya. També a les notícies televisives veig que li dediquen espais valuosos", destaca.

El cas és que si hi ha quelcom que defineix ara mateix la situació del periodisme internacional al nostre territori és la precarietat. "La figura del corresponsal ha estat descuidada, fet que no passa en altres països. Abusem dels i les periodistes *freelance*, que no obstant això estan en situació de desprotecció". Qui parla és Ebbaba Hameida, periodista que ha desenvolupat gran part de la seva carrera a TVE. Ara treballa com a *freelance*, però aviat tornarà a l'ens públic. Hameida ha estat reconeguda recentment per la seva cobertura sobre l'arribada de migrants a les illes Canàries. Amb "La ruta canària", la periodista, d'origen sahrauí, ha obtingut el premi Periodista Digital que atorga l'Institut de la Joventut (Injuve). Hameida assegura que s'informa diàriament amb France24 o la BBC en àrab, perquè "entra més informació i s'adapta al públic (...). A Espanya ens mirem massa el melic i fem un periodisme que es basa en declaracions".

María Eulate també és periodista de l'ens públic espanyol. Treballa a l'àrea d'internacional de RNE. És una veu reconeguda i ha exercit com a directora de programes com *Cinco Continentes*. Va ser Premi UNICEF el 2019 i Premi Travesías. Té una percepció diferent: "A RTVE tenim una bona secció de [periodisme] internacional i comptem amb corresponsalies a diferents països del món. És cert que no tenim gaires col·laboradors/es externs, tret de casos excepcionals; i també és cert que cada dia tenim menys enviats/des especials a causa dels alts costos d'una cobertura. No obstant això, RTVE té programes de periodisme internacional de qualitat a la televisió i a la ràdio, però s'emeten en hores poc atractives. Ara això no importa, perquè es consumeix molta informació en diferit".

En els últims temps s'han obert diversos debats dins el sector: un té a veure amb l'alfabetització periodística de la ciutadania. Hi ha qui pensa que tenim una societat que consumeix més i millor informació perquè hi ha moltes més plataformes i més facilitat d'accés als continguts periodístics. Això està directament relacionat amb la personalització dels continguts, també. D'altra banda, hi ha qui considera que s'ha produït un retrocés pel

que fa a l'interès pel que passa. Aquest últim cas és el de Patricia Simón, reportera d'internacional de la revista *La Marea*. Ella parla de l'àmbit que coneix millor, el d'internacional: "La informació internacional ha perdut atenció. Consideren [els mitjans] que la ciutadania no hi té prou interès. És el peix que es mossega la cua, però els mitjans tenen una funció pedagògica que no poden oblidar. Fins fa deu anys, el nivell d'educació en informació de la societat era molt més alt, però en els últims anys, s'ha reduït l'espai dedicat a internacional". Simón esmenta que hi ha excepcions, com el diari *El País*, al qual nota "una tendència a tornar a la vocació internacionalista". També fa referència, com ja han fet altres periodistes preguntats en aquest informe, al llegat colonial: "Espanya no té un llegat colonial tan marcat com sí que succeeix en altres països del nostre entorn. És el cas de França, que produeix una informació internacional exquisida, també relacionada amb la melangia per aquest passat colonial". Durant la pandèmia, Patricia Simón ha continuat fent cobertures especials, com la de les eleccions dels Estats Units el novembre del 2020, les revoltes de Cuba del juliol del 2021 o els especials sobre la indústria del moble xinès a Sierra Leone, publicats l'agost del 2021.

A Catalunya, els mitjans de la Corporació Catalana dels Mitjans Audiovisuals (CCMA), és a dir, TV3 i Catalunya Ràdio, sempre s'han caracteritzat per tenir una àrea d'internacional potent i nodrida de corresponsals. En el moment de realitzar aquest informe, TV3, per exemple, tenia deu corresponsalies (Berlín, Brussel·les, Londres, Beirut, Moscou, Pequín, Roma, Washington, París i Buenos Aires), un nombre important per a una televisió autonòmica. "Els donem molta importància a les corresponsalies perquè li donem importància a la mirada pròpia, des d'una òptica catalana. Podríem cobrir els informatius amb imatges d'agència i sumar-nos a la informació homogeneïtzada que produeixen, però a nosaltres ens importa la personalització [de les notícies que fa] el corresponsal", explica Joan Carles Peris, cap de la secció d'internacional de TV3. Peris va ser part fundacional de Catalunya Ràdio, on va treballar com a redactor de continguts. Més tard va ser corresponsal a Madrid per a TV3. Entre el 2007 i el 2014 va ser editor i copresentador de l'informatiu de cap de setmana de TV3 i després va marxar a París com a corresponsal. Des del 2018 ocupa el càrrec de cap d'internacional de la televisió pública catalana. També dirigeix el programa *Món*.

Allò que no s'ha explicat, ja no s'explicarà

El segon aspecte en el qual coincideixen tots els i les periodistes entrevistades és el fet que les notícies que no s'han publicat perquè la pandèmia ha engolit tot l'espai informatiu ja no es podran recuperar. Aquells fets que no es van explicar en el seu moment, ja no s'explicaran, o almenys, no de la manera com s'hauria hagut de fer.

Un d'aquests conflictes ha estat el que va afectar la República de l'Artsakh, o Alt Karabakh, a la regió caucàsica. El 27 de setembre del 2020, les forces armades de l'Azerbaidjan, amb el suport de Turquia, van llençar una ofensiva militar contra el territori armeni de l'Alt Karabakh, amb l'objectiu de fer-se'l seu. Les forces atacants van bombardejar de manera indiscriminada zones civils i més de 75.000 persones, la meitat dels habitants de la República de l'Artsakh, va haver de fugir. Durant el primer mes de conflicte, almenys 100 civils van morir a causa dels bombardejos.

“El 2020 es va observar un increment significatiu dels conflictes armats d'alta intensitat, que representaven gairebé la meitat dels casos, un 47% de total (...) Els dos conflictes armats en els quals es van comptabilitzar més víctimes mortals el 2020 van ser el lemen i l'Afganistan.”

“Alerta 2021! Informe sobre conflictes, drets humans i construcció de pau”
(Escola de Cultura de Pau)

Un dels periodistes que es va desplaçar fins al terreny va ser Karlos Zurutuza. “La covid ha tingut un efecte demolidor pel que fa a la informació d'internacional. El conflicte al Karabakh amb prou feines ha aparegut en els mitjans de comunicació. El moment més intens dels bombardejos, quan es combatia als carrers de Stepanakert, va coincidir amb les eleccions dels Estats Units [durant el novembre de 2020]. Es van comptar votacions [estatunidenques] durant una setmana i va ser impossible vendre cap peça [sobre el conflicte al Karabakh] durant aquells dies; fins i tot en un diari com *Gara*, en el qual aquests continguts solen tenir cabuda. S'han perdut moltíssimes històries, com l'ofensiva turca al nord de Síria i sobre la població civil de Qandil o el que ha passat durant aquest temps a Líbia, on hi ha un procés polític obert. No hi hem pogut arribar a causa de les quarantenes que ens han imposat, però tant li fa: el material no s'hauria pogut vendre”, explica. També menciona aquest conflicte concret Mikel Reparaz, cap de l'àrea d'internacional d'EITB, la cadena de televisió pública d'Euskadi, que actualment compta amb vuit corresponsals i amb col·laboradors externs de renom com Mikel Ayestaran (a Jerusalem) o Ane Irazabal (a Berlín, abans a Roma): “El conflicte a l'Alt Karabakh és un bon

exemple de tema que ha sofert els efectes col·laterals de la pandèmia. No hi vam enviar ningú. A més, la mobilitat estava reduïda: no era fàcil traslladar-se d'un lloc a un altre i això ha dificultat moltes cobertures (...) I sí, és molt complicat recuperar un tema com Armènia, fora que hi hagi una efemèride. Hi ha una altra porta, no obstant això: la d'oferir reportatges en profunditat sobre aquells temes que han passat per alt. Penso que la gent sí que veuria un reportatge en profunditat sobre Armènia; per tant, sí que ho veig recuperable”.

María Eulate posa com a exemple el gihadisme al continent africà, que durant la pandèmia no s'ha pas detingut: “Molts països africans no es van confinar i el gihadisme va anar-hi a l'alça. Això no ha sortit als mitjans; tampoc s'ha parlat a fons del conflicte al nord de Moçambic”, explica. Eulate fa referència al [conflicte a Cabo Delgado](#), una província al nord d'aquell país africà. Segons Amnistia Internacional (AI), des del 2017, el grup gihadista Al Shabaab hi ha provocat més de 2.000 morts i 670.000 desplaçats. “Els desplaçats pel conflicte relaten decapitacions i pobles arrasats en mans dels gihadistes, execucions extrajudicials i bombardejos indiscriminats per part dels militars i els mercenaris”, relatava el periodista Pepe Naranjo en un [reportatge a El País](#) publicat el 22 de març del 2021. Es tracta d'un d'aquests conflictes sense rostres que la irrupció de la crisi sanitària ha invisibilitzat encara més. En la mateixa línia, Patricia Simón menciona el cas del Sahel: “El gihadisme hi ha augmentat, i també la presència de les tropes espanyoles en el terreny. També han desaparegut de l'agenda els conflictes internacionals clàssics com Palestina i Israel, el Sàhara o les migracions”.

Segons l'informe “Alerta 2021! Informe sobre conflictes, drets humans i construcció de pau”, “les tensions de major intensitat el 2020 va ser al Txad, Mali, Nigèria, Etiòpia (Oròmia), Kenya, Marroc-Sàhara Occidental, Ruanda-Burundi, Mèxic, Veneçuela, Índia-Xina, Índia-Pakistan, Iran-Estats Units, Israel, Egipte [i] Israel-Síria-Líban (...) El 2020, Àfrica va ser novament el continent amb major nombre de tensions actives. Es van registrar, concretament, 38 casos, el 40% del total”. Aquest informe és un anuari editat per l'Escola de Cultura de Pau⁸, i sintetitza l'estat del món a partir de tres eixos d'anàlisi: conflictes armats, tensions i gènere, pau i seguretat.

Per a Joan Carles Peris, ens hem perdut convocatòries electorals importants i conflictes, sobretot a l'Orient Pròxim que, si no haguéssim estat en un context de pandèmia s'haurien cobert. “És cert que ha passat quelcom de molt traumàtic, però no ho oblidem: els grans conflictes continuen allà on els vam deixar (...), però per aconseguir un forat en els mitjans de comunicació havien de ser molt rellevants”. Ell destaca que, traient la Xina

---

⁸ L'Escola de de Cultura de Pau és una institució acadèmica d'investigació per a la pau, creada el 1999 amb l'objectiu de promoure la cultura de pau a través d'activitats d'investigació, diplomàcia paral·lela i sensibilització.

fora de l'equació, els mitjans han ofert una informació molt "eurocentrista", opinió que comparteix amb Patricia Simón, que considera que "l'epidèmia ha evidenciat la visió supremacista que tenim del món: (...) quan el subjecte som nosaltres [en referència al nord global], tot adquireix una transcendència major". Simón menciona el cas del brot del 2014 del virus d'ebola al continent africà: "Fins que no va haver-hi més de 30.000 morts, els mitjans no se'n van fer ressò de manera profunda".

Ebbaba Hameida parla de l'Europa de l'Est: "Ara parlem de Bielorússia o Polònia [en referència a la situació migratòria], però la situació no s'ha donat d'un dia per a l'altre, els problemes venen d'abans. Crec que la situació d'Hongria ha empitjorat i no se n'ha parlat tampoc, i també s'han deixat de banda altres pandèmies que estaven afectant el continent africà", es queixa la periodista. Per la seva banda, James Badcock aporta un punt de vista diferent i explica que durant aquest temps ha escrit gairebé exclusivament sobre l'evolució de la pandèmia a l'Estat espanyol. "He arribat a treure una exclusiva sobre el rei emèrit, però bàsicament m'he centrat en les xifres que ha deixat la crisi sanitària". Al Regne Unit, segons assegura el periodista, ha interessat molt l'evolució de la pandèmia a l'Estat espanyol en comparativa amb el país britànic. Reconeix que el seu volum de feina ha augmentat, com així ho han fet els seus ingressos. Quines notícies no s'han explicat i en un altre context sí que haurien tingut cabuda a les pàgines de *The Telegraph*? Badcock ho té clar: "El cas Delcy [entre finals de gener i principis del febrer del 2020 José Luis Ábalos, llavors ministre de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana, es va reunir de manera clandestina a l'aeroport Adolfo Suárez Madrid-Barajas amb Delcy Rodríguez, vicepresidenta de Veneçuela. No hauria suposat un problema per a Ábalos si no fos perquè la mandatària veneçolana tenia prohibida l'entrada al territori Schengen] i la consegüent sortida d'Ábalos del Ministeri, o la Llei Rider. Hi ha temes que han envellit malament i que ja no es podran explicar, com per exemple la informació de caràcter polític, que ja no es podrà vendre".

"D'Espanya interessen els fets costumistes, les festes populars. Els espectacles de braus permeten parlar de les tradicions espanyoles i confrontar-les amb la nova realitat. També interessa Franco i la memòria històrica; als britànics els crida l'atenció el fet que hi hagi molta gent que no considera Franco un dictador criminal. Igualment ens interessa la fauna espanyola: el linx, el llop, l'os. Jo no escric d'esports, però també interessen, així com interessen els crims que duen a terme els britànics i allò que fan els britànics instal·lats a la costa. El separatisme català també va interessar, a diferència d'ETA. També va despertar molta atenció el cas de La Manada i casos concrets de violència masculista."

James Badcock, col·laborador del diari britànic *The Telegraph*

Preguntat pel procés català, Badcock assegura que la irrupció del coronavirus també ha contribuït al fet que caigués de l'agenda informativa dels mitjans britànics: "Quan

va aparèixer el virus, el tema ja estava molt desgastat, sobretot després de la condemna [als polítics i als Jordis] i les protestes del 2019, que es van anar apagant amb els mesos. En general, el procés ha estat llarg i semblava estar condemnat a entrar en una situació d'immobilitat. La reunió de Pedro Sánchez amb Quim Torra va ser molt important, però no recordo si en vam fer alguna cobertura, penso que no: a *The Telegraph* esperaven un esdeveniment que no es va arribar a produir”.

“El 2107 Catalunya interessava moltíssim. Es va crear una il·lusió i una expectativa per un canvi radical que no es va arribar a donar. Avui existeix certa desil·lusió amb el procés independentista, i [a l'estranger] no es presta atenció ni a una taula de diàleg. Ara per ara, [el procés independentista] és un tema impossible de vendre.”

Elise Gazengel, corresponsal a Catalunya de France24 i Radio France International

Elise Gazengel va arribar a Catalunya el 2008 per a dur a terme una beca Erasmus a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Després de cursar un màster en Periodisme a la Universitat Pompeu Fabra (UPF) i fer pràctiques a *El País* (redacció de Catalunya) va decidir quedar-se a Barcelona. Ara treballa com a corresponsal i col·labora amb mitjans com France24 o Radio France International (RFI). La periodista francesa assegura que durant la pandèmia ha pogut treballar molt amb la televisió pública francesa perquè “interessava com es gestionava la covid en altres països i es feien comparacions. Com que les decisions polítiques que es van prendre a Espanya van ser diferents, així com l'evolució de la pandèmia, va interessar molt. Interessava allò que era diferent. De fet, a França despertava curiositat com la ciutadania espanyola aguantava el confinament: un ciutadà/na francès/a hauria reivindicat els seus drets (...). Encara que sigui una visió reduccionista, per a França, Espanya és sinònim de sol, platja i vacances. Impactava molt veure els hotels plens de persones malaltes de covid”. Preguntada per temes que han estat importants al nostre territori i que no han tingut transcendència a l'exterior, Elise Gazengel parla del cas de Pablo Hasél [que va ingressar a presó amb una condemna de nou mesos per “enaltiment del terrorisme i injúries a la Corona i les institucions estatals” per les lletres de les seves cançons i un seguit de missatges a les xarxes socials on atacava a la monarquia i a les forces de seguretat de l'estat]: “Va haver-hi moltes protestes, ens vam esperar i, finalment, el tema no va sortir”, reconeix.

Tal com afirmen els altres periodistes preguntats, Gazengel considera que, tot i que ara ja comencen a interessar altres temes, els que no es van publicar, ja no es recuperaran. “A més, a França ara ja estem en campanya electoral. Hem passat de la crisi sanitària a les [eleccions] presidencials, que és el nou tema dominant”.

La covid, l'excusa dels governs autoritaris

Durant la pandèmia, la majoria dels països van tancar les seves fronteres per evitar l'expansió del virus. Aquesta circumstància va resultar molt profitosa per a governs de caràcter autoritari, ja que van poder amagar què passava dins de les seves fronteres.

Un cas evident és el de Turquia. Albert Naya, radicat a Istanbul, comparteix aquesta opinió: “Si bé els periodistes no hem tingut problemes per a dur a terme la nostra feina — només calia fer una producció adequada—, penso que al govern d'Erdogan li ha anat genial la crisi ocasionada per la pandèmia per a tallar de soca-rel les protestes als carrers”. Les protestes a les quals fa referència Naya són múltiples: les organitzades per l'HDP (Partit Democràtic dels Pobles, prokurd) que consistien en una marxa a favor de la democràcia, el juny del 2020; les dels **estudiants de la Universitat de Boğaziçi** l'abril del 2021, que demanaven l'alliberament d'estudiants detinguts pel règim d'Erdogan; o les **protestes del Primer de Maig del 2021**, quan, posant com a excusa la pandèmia, el governador d'Istanbul va prohibir que la gent sortís al carrer a manifestar-se. La prohibició es va estendre fins al 17 de maig. Naya és periodista *freelance* i cobreix Turquia i altres països de l'Orient Pròxim per al diaris *Ara* i *Gara* i l'agència de notícies Ruptly. També ha fet col·laboracions esporàdiques per a *Rac1*, *La Sexta* o la *CNN*. D'ençà que va començar la crisi sanitària, Albert Naya ha cobert esdeveniments a Armènia, l'Azerbaidjan i Síria.

“La covid ha estat l'excusa perfecta per a tancar països com Algèria o Líbia”, es queixa en la mateixa línia Karlos Zurutuza. Ell va més enllà i explica: “Molts països s'han aprofitat d'una logística endimoniada: quarantenes llargues que la majoria dels periodistes o mitjans no es podien permetre en hotels de luxe, menys densitat de vols internacionals, visats complicats d'aconseguir, etcètera (...). Tothom ha utilitzat el confinament, fins i tot els kurds de Síria ho utilitzen quan volen silenciar l'oposició. Fan servir el confinament”.

A Xile va passar quelcom de semblant. La irrupció de la pandèmia va interrompre una de les mobilitzacions més massives i importants dels últims anys, **El Estallido**. Tot va començar l'octubre del 2019, quan el govern de Sebastián Piñera va pujar la tarifa del transport. Les protestes es van estendre per tot el país. La gent no només es manifestava contra la pujada de preu del transport, sinó que va sortir al carrer per a mostrar el seu rebuig a la inflació desfermada i l'alt cost de vida a les ciutats del país i per a reclamar l'accés als fàrmacs i una sanitat decent, entre d'altres. Tota aquesta situació, fruit d'una economia neoliberal que durant anys ha tingut com a conseqüència desigualtats molt grans.

Des de l'octubre del 2019 i fins al desembre, els carrers del país austral van veure com la ciutadania sortia al carrer. Les imatges de violència policial i vulneració dels drets dels i les manifestants van fer la volta al món. De fet, es va arribar a anunciar l'estat d'alarma, la qual cosa va permetre d'enviar les forces militars per a reprimir les manifestacions. La COP25, la Cimera Contra el Canvi Climàtic, que s'havia de celebrar a Santiago de Xile, va haver de ser traslladada a Madrid. "El gener i el febrer aquí és estiu i el nivell de mobilitzacions es va reduir, però al març, quan la gent volia tornar a sortir al carrer, ens van confinar", explica Meritxell Freixas, periodista *freelance* instal·lada a Xile. El país sud-americà va anar encadenant quarantenes de manera intermitent fins a l'agost. "La pandèmia va acabar amb l'agenda informativa d'El Estallido, perquè no hi havia ningú pels carrers", diu Freixas. La periodista catalana treballa com a *freelance* i col·labora habitualment amb els diaris *Ara*, *Público* i *Eldiario.es*. Educadora social abans que periodista, Freixas és una de les veus principals que ens informa sobre allò que passa a Xile. També treballa per a un mitjà xilè, a través de col·laboracions fixes, *El Desconcierto*.

A Colòmbia, la situació va ser similar: el **Paro Nacional** va consistir en una sèrie de protestes entre el novembre del 2019 i el febrer del 2020 que van tenir lloc a diferents ciutats del país. La gent va sortir al carrer per a mostrar el seu rebuig a les desigualtats socials, la falta d'oportunitats o el desmantellament dels tractats de pau, entre d'altres. El malestar era evident. L'arribada de la pandèmia va dinamitar-ho tot i la ciutadania va deixar d'omplir els carrers. L'abril del 2021, però, la gent va tornar a sortir a protestar, ara ja en un context pandèmic de profunda crisi sanitària, econòmica i social: el govern d'Iván Duque s'havia endeutat per a fer front a la crisi ocasionada per la covid i com a conseqüència van créixer el dèficit fiscal i el deute públic. Duque va voler fer una Llei de Solidaritat Sostenible amb l'objectiu d'ampliar la base de recaptació d'impostos, és a dir, una reforma tributària per a cobrar un 19% extra en impostos a les classes treballadores. Les coses no van anar com el govern esperava: Noticias Caracol va filtrar la intenció del govern de comprar, al mateix temps que augmentava els impostos, 24 avions militars per valor de 4.500 milions de dòlars, un terç del que es pretenia recaptar amb la reforma tributària. Colòmbia va arribar a l'abril del 2021 amb **més de 70.000 morts per la pandèmia**, retards en la campanya de vacunació i 2,3 milions de llars on només es podien permetre un àpat al dia. Durant les protestes, l'ONG Temblores **va denunciar** 4.687 casos de violència policial, en els quals va haver-hi 44 víctimes mortals. L'organització també va documentar més de 2.000 detencions arbitràries contra les persones que es manifestaven.

La cosa no queda aquí: **segons xifres d'Indepaz**, el 2020 van ser assassinats 310 líders socials i 64 excombatents que havien signat l'acord de pau; 381 civils van perdre la

vida aquell mateix any a causa de 91 massacres. La pandèmia va fer que aquestes xifres, així com la mobilització general del país, tinguessin relativa poca transcendència internacional, tot i aparèixer en els mitjans de comunicació. El govern de Duque va aprofitar l'avinentsa per a intentar reprimir les protestes: "En un context d'un govern poc interessat a preservar les llibertats individuals essencials, quan la pandèmia es va ajuntar amb la mobilització social al país, hi va haver atacs a la premsa, sobretot a la local; i es va utilitzar el coronavirus com a excusa per a limitar la nostra feina", explica Mar Romero, periodista catalana de France24 instal·lada a Bogotà. Romero és excoorresponsal d'EFE al mateix país.

A l'altra banda de l'oceà, a Myanmar, quan la nit del 30 de gener la ciutadania va anar a dormir, poc es podia imaginar que l'endemà es llevarien amb un **cop d'estat** i tota la cúpula política del país arrestada. La matinada de l'1 de febrer, el Tatmadaw, les forces militars del país, prenen el poder per la força i Aung San Suu Kyi, consellera d'estat i presidenta de facto, era arrestada juntament amb tots els seus ministres, nombrosos polítics de la NLD (Lliga Nacional per la Democràcia, el partit que havia guanyat les eleccions generals el 8 de novembre del 2020), periodistes i activistes pels drets humans. Avui, un any després, el país continua enfonsat en una dictadura militar. A banda d'obrir la portada dels telenotícies durant una setmana i anar recordant mes a mes l'efemèride, els mitjans de comunicació aviat se'n van oblidar. La ciutadania va quedar en l'oblit i poca cosa més se n'ha sabut. Quantes persones han estat arrestades? Quantes persones han mort en les manifestacions dels primers mesos? Quants periodistes encara són a presó? El conflicte, sigui per llunyania psicològica o per l'abast de la pandèmia, ha caigut en l'oblit dels mitjans de comunicació. Això ha beneficiat de manera evident el règim militar, que no ha hagut de respondre davant d'organismes internacionals de protecció de drets humans i ha tallat de soca-rel l'entrada de periodistes estrangers. Els corresponsals i els i les periodistes *freelance* que hi havia instal·lats al país van ser expulsats en declarar-se el cop d'estat.

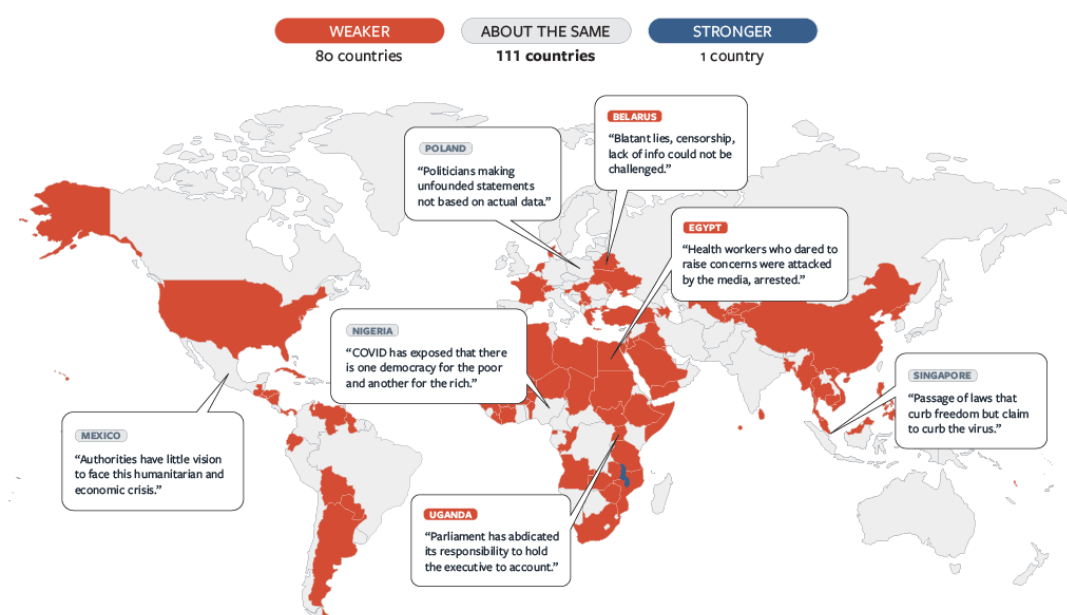
"Hem detectat una vulneració del dret a la informació en diversos territoris, molts d'ells amb conflictes armats oberts, com és el cas de Cabo Delgado, a Moçambic. El govern ha aprofitat les mesures restrictives per a frenar la pandèmia per a limitar l'accés de la premsa a la província, on hi ha actualment un conflicte armat. Aquesta situació no és nova, sinó que es va iniciar el 2017 i s'ha anat repetint al llarg d'aquests anys. Ara, s'ha utilitzat la crisi sanitària com a justificació". Qui parla és Iván Navarro Milián, un dels autors, juntament amb Josep Maria Royo, Jordi Urgell, Pamela Urrutia, Ana Villellas i María Villellas, de l'informe "Alerta 2021! Informe sobre conflictes, drets humans i construcció de pau".

No cal posar més exemples ni anar més lluny: a Espanya també es va dificultar l'accés de periodistes i fotoperiodistes a espais com residències de la tercera i quarta edat

i hospitals. Esperanza Escribano ho explica: “Durant aquells dies vaig tenir moltes dificultats per a dur a terme la meva feina. No podia entrar als hospitals a cobrir la informació perquè el govern espanyol va censurar l'accés a les notícies. Durant els primers quinze dies de la pandèmia, ho vaig poder comprendre; però després, no. Amb l'equip de la BBC mai vam aconseguir accedir a una de les residències on va morir la meitat dels usuaris, tot i que després vam poder fer un documental amb entrevistes que havíem fet a les famílies”. Escribano considera que durant els primers mesos es van perdre moltes imatges del que va passar i que “hi ha gent, que per no haver pogut veure la realitat, no ha estat conscient de la gravetat del coronavirus. Es va reduir tot al telenotícies, quelcom que fan molt bé els anglosaxons”.

A l'informe “COVID-19 y vulneración de derechos humanos”, Iván Navarro insisteix en el fet que “un dels majors impactes que han tingut les mesures restrictives adoptades en el marc de la restricció de drets es relaciona amb la llibertat d'expressió i informació (...). Segons Human Rights Watch (HRW), 83 països han restringit drets de llibertat d'expressió o reunió, però únicament 44 han declarat l'estat d'emergència, tal com exigeix el dret internacional⁹”.

Hi ha evidència que els governs d'arreu del món, amb més o menys intensitat, han aprofitat la crisi sanitària per a retallar drets individuals i col·lectius. S'han censurat informacions procedents dels mitjans de comunicació, de les xarxes socials i de diferents col·lectius professionals relacionats amb la salut, fet que ha tingut com a conseqüència un deteriorament de la democràcia.

Font: Freedom House (Disponible [en línia](#))

⁹ Human Rights Watch, “COVID-19 Triggers wave of free speech abuse”. Disponible [en línia](#).

La mirada del nord al sud, una cobertura paternalista i condicionada

Quelcom habitual en els mitjans de comunicació del nord global és l'enfocament paternalista dels esdeveniments que s'esdevenen als països del sud. La mirada colonial, la infantilització i l'eurocentrisme són característiques del tractament periodístic que molts mitjans de comunicació del nord fan respecte dels països del sud global. Aquest tipus d'enfocament es potencia, sobretot, quan es parla del continent africà o de l'Amèrica Llatina. Fruit de la història que arrossega, aquest últim indret és especialment víctima d'una mirada colonialista. Mar Romero es mostra molt crítica amb com es cobreix l'Amèrica Llatina als mitjans de comunicació catalans i espanyols: "Ara tinc la mirada posada en l'Amèrica Llatina i no puc parlar sobre com cobreixen els mitjans espanyols la informació internacional. Del que sí que puc parlar és sobre com es parla de l'Amèrica Llatina a Espanya. El periodisme internacional espanyol només mira a l'Amèrica Llatina quan passa quelcom desastrós, que a més, és el que s'espera: desastres, governs horribles, pobresa i persones mortes. Ningú no aborda notícies que no t'esperes, com investigacions científiques o projectes comunitaris". Segons la periodista catalana establerta a Colòmbia, aquesta situació es deu a un llegat i un relat colonial encara no superat: "(...) Tractem l'Amèrica Llatina com un germà petit a qui renyem quan fa quelcom que està malament", exemplifica. Té a veure, segons ella, amb les expectatives, amb la necessitat de referendar allò que s'espera d'una part del món en concret. També apunta a la falta de seguiment dels conflictes i els esdeveniments.

Potser el cas més paradigmàtic del que s'explica en aquestes línies és l'aportat per Albert Naya: "Una cadena de televisió em volia comprar un reportatge sobre Afrin [Síria], però les expectatives que tenia eren molt concretes i molt diferents de la realitat. El mitjà esperava trobar un hospital bombardejat, mig enderrocat, amb metges corrents d'una banda a una altra amb gent morint als seus braços. Volien una situació bèl·lica condicionada per la pandèmia. No em vaig trobar això, sinó un hospital de primer nivell que no estava saturat i que no tenia carències de material. Volien quelcom espectacular que jo no els vaig poder oferir; jo els vaig explicar quina era la situació i van decidir no comprar el material, tot i que estava aparaulat".

La situació no millora quan parlem del continent africà: "Àfrica no interessa tret que morin milers de persones. El coronavirus hi va arribar més tard que a Europa i als Estats Units, però aquí les coses es van fer molt bé. Ningú va sortir a lloar-ho", explica des de Sud-àfrica Nerea González, qui parla de cert *bonisme* cap a certs temes o països i assenyala, en la mateixa direcció que Mar Romero, cap a un tractament paternalista per part dels

mitjans. “Tractem els països africans com si fossin menors d’edat. Una notícia sobre el PIB de Sud-àfrica és estrany que vegi la llum en els mitjans de comunicació espanyols, perquè el què interessa és publicar la història d’en Timmy, un nen que ha de caminar 60 quilòmetres sense sabates per a anar a escola. Aquestes històries s’expliquen molt bé, però són les úniques que ens arriben des del continent africà”, explica González. De fet, al mateix temps que se succeïen les protestes a Cuba, desencadenades contra el govern cubà a causa de la gestió de la crisi sanitària, l’escassetat i el racionament, entre d’altres, el juliol del 2021, Sud-àfrica vivia la seva pròpia revolució al carrer, que es va saldar **amb més de 300 morts**. Pocs mitjans ho van mencionar.

El camí per a superar el discurs i la mirada colonial que encara avui dia es dona en alguns mitjans de comunicació implica vèncer el pensament colonial i trencar de manera definitiva amb l’epistemologia occidental moderna. “Implica repensar el món des dels marges, des d’una cosmovisió que quedi fora del pensament eurocèntric”, es pot llegir en el *Manual decolonialidad¹⁰ y comunicación. Estrategias contra el racismo* (2019)¹¹, coordinat i editat per Alianza por la Solidaridad. És hora de superar la idea de modernitat com a projecte de civilització i començar a adquirir més compromisos amb les epistemologies dels països del sud global. En aquesta missió, els mitjans són un element fonamental: “La comunicació és clau en la construcció de la realitat. Només allò que s’anomena existeix. Els mitjans de comunicació, per exemple, com a institucions que posseeixen un alt grau de legitimitat i credibilitat, són capaços de crear narratives que es graven poderosament en la consciència de les persones. Aquests relats s’acaben convertint en ‘la realitat’, que és assumida per la majoria de la població. Aquest poder constitueix un perill: la forma en què s’anomenen les coses depèn de la ideologia i els interessos que hi ha darrere de l’emissor del missatge, i cal no oblidar que els grans grups de comunicació reproduïxen els discursos que li són útils al sistema-món modern/colonial¹²”.

---

10 “L’expressió ‘pensament decolonial’ fa referència a un cos teòric que proporciona una dimensió d’anàlisi crítica sorgida a l’Amèrica Llatina a partir dels anys noranta, i defineix una sèrie de problematitzacions establertes al voltant del concepte de Modernitat, com a fals projecte civilitzador, establert des d’Europa cap a la resta del món. Aquest pensament sorgeix a partir de conceptes creats per autores i autors nascuts a l’Amèrica Llatina i al Carib, però beu i introdueix conceptes d’altres autors/es que ja abans havien teoritzat críticament respecte a la imposició del pensament occidental com a pensament únic”. *Manual decolonialidad y comunicación. Estrategias contra el racismo*. Autors: Paula Guerra Cáceres i Ricardo Zúñiga Contreras. Coordinació: Alianza por la Solidaridad. Maig del 2019. Disponible [en línia](#).

11 Ídem.

12 Ídem.

Les minories, fora del focus

Els grups vulnerables i vulnerabilitzats són qui més han patit i estan patint la crisi sanitària. Persones sense una situació administrativa regular, nouvinguts i nouvingudes, persones subjectes a vulneració de drets i/o minories ètniques, entre d'altres. Parlem de persones que no només han hagut d'enfrontar una situació traumàtica de pandèmia mundial i tot el que això implica, sinó que a més, han hagut de fer front a les traves d'un sistema social que sovint resulta injust perquè els fa més vulnerables.

Iván Navarro escriu: “Els col·lectius vulnerables, minories o membres de grups marginats han estat contínuament marginalitzats de diferents maneres durant el període de la pandèmia a moltes parts del món. Per exemple, Freedom House va denunciar que en alguns països les mesures de restricció de mobilitat i tancament s'han aplicat de manera obertament discriminatòria a segments específics de la població, com en el cas de Bulgària contra la població romaní, a Kuwait contra les persones estrangeres; o al Regne Unit contra les persones negres i de descendència asiàtica, on han estat detingudes en major proporció (...) A Eslovàquia, els assentaments romanís van ser acordonats per personal militar durant la quarantena^{13 14}”.

En l'informe “Access to healthcare services for the Roma and undocumented migrants in the EU in light of the COVID-19 pandemic” (2020), publicat per Bernadett M. Varga, s'explica: “Una anàlisi recent sobre les desigualtats en el risc i els resultats de la Covid-19 (Public Health England) també va concloure que les taxes de mortalitat per la pandèmia entre els pacients de minories ètniques són més altes que entre els pacients blancs, cosa que suggereix que les desigualtats sanitàries han augmentat durant la pandèmia de la Covid-19. (...) Alguns estudis en curs intenten determinar la raó subjacent de la diferència proporcional entre les taxes de mortalitat de les poblacions de color i les blanques, malgrat que els estudis mostren que els grups d'immigrants i les minories ètniques s'enfronten a la pobresa, la discriminació i les barreres lingüístiques, que limiten l'accés als serveis sanitaris”. I l'informe afegeix: “Tot i que l'OMS va crear una secció de Preguntes i Respostes relacionades amb la covid (OMS, 2020) amb diversos temes, entre ells el tabac i la Covid-19, la violència contra les dones durant la Covid-19, els adolescents, els joves i la Covid-19, la gent gran, l'embaràs i la Covid-19, no ha dedicat una secció a les minories ètniques, els immigrants i la Covid-19”¹⁵.

---

13 Sarah Repucci i Amy Slipowitz (2020) *Democracy under...* op.cit.

14 Amnistía Internacional, “Represión y COVID19. Abusos policíacos...” op.cit.

15 Bernadett M. Vargas (2020). “Access to healthcare services for the Roma and undocumented migrants in the EU in light of the COVID-19 pandemic”. Disponible [en línia](#).

Dels periodistes preguntats, María Eulate reconeix que “les minories ètniques han patit molt durant aquesta pandèmia, i ho continuen fent. No ho hem explicat com calia. A l’Amazones, per exemple, el govern brasiler ha continuat expropiant terres i enviant empreses extractives i a colons a explotar els recursos naturals. És una tragèdia, però algunes minories han desaparegut de l’agenda informativa, com els rohingyes de Myanmar, per exemple”. Tampoc ha estat en l’agenda mediàtica el cas dels maputxes a Xile, per exemple, que durant la pandèmia han estat reprimits violentament pel fet de vendre al carrer. “Per als maputxes, [la pandèmia] ha estat molt complicada, perquè són comunitats amb una vinculació forta amb la vida a l’exterior”, explica Meritxell Freixas. Hi ha qui, com Mikel Reparaz, considera que la cobertura de les causes de les minories ha millorat durant els últims anys i que actualment hi ha més sensibilitat per part de la societat. “Encara cal que donem més visibilitat a certes causes, però no crec que això tingui res a veure amb la pandèmia”, explica.

En l’àmbit informatiu en un context de pandèmia, “[les dones i les minories] han estat invisibilitzades perquè sempre passa el mateix. Des d’una posició de dona i dona feminista, és difícil trobar veus de dones o col·lectius minoritaris. Quan un home blanc parla de dones indígenes, el més probable és que cometi errors. Quan no hi ha dones involucrades en la direcció dels mitjans, la mirada és molt normativa. A Colòmbia, el juliol del 2020, una persona transsexual va morir perquè l’ambulància es va negar a traslladar-la a un centre mèdic; també hi va haver joves LGTBI que es van haver de confinar amb famílies que no acceptaven la seva orientació sexual i la seva identitat”. Qui parla és Mar Romero, que considera que els mitjans haurien de teixir noves narratives vers els grups minoritzats. En aquesta línia parla Karlos Zurutuza, que de manera concisa assegura: “(...) Falten mitjans que apostin per explicar les coses bé. Tot sovint ens falta context”.

Com a editor de l’àrea d’internacional de TV3, Joan Carles Peris sí que considera que arran de la pandèmia “hi ha hagut un plus d’invisibilització, ja que han desaparegut espais on es podia fer un seguiment específic [d’aquests temes]. [De totes maneres], hem pogut mostrar col·lectius determinats, com els camps de refugiats rohingyes o la desigualtat de l’impacte de la pandèmia a Israel i Palestina”, conclou.

Tractament de les notícies falses

El 2 d'octubre del 2020, la xarxa social Twitter avisava els seus usuaris que una publicació de l'expresident dels Estats Units, Donald Trump (en aquell moment, encara president), podia contenir informació falsa. Al tuit en qüestió, Trump comparava la covid amb una grip. No era el primer cop que Twitter advertia sobre els missatges del mandatari. Facebook va anar una mica més lluny i va eliminar el missatge en considerar que es tractava "d'informació incorrecta sobre la severitat de la Covid-19". A principis de gener del 2021, coincidint amb l'assalt al Capitoli, que va tenir lloc el dia 6, Twitter, Facebook i Instagram decidien suspendre el compte de Trump i argumentaven "risc d'incitació a l'odi i la violència". Aquesta situació s'emmarca dins un context de proliferació de les notícies falses i el discurs d'odi; dos elements que han augmentat durant aquests gairebé dos anys de pandèmia. Espanya no n'ha estat una excepció i els delictes d'odi han repuntat. "Durant el primer semestre del 2021, la policia va rebre 60 denúncies, un 9,3% més que en el període de 2019, quan no hi havia restriccions de mobilitat", assegurava el Ministeri de l'Interior espanyol.

A les primeres informacions confuses es va sumar una sinofòbia que va tenir rèplica arreu del món. El maig del 2020, John Sifton, director d'incidència d'Àsia de Human Rights Watch, assegurava: "El racisme i els atacs físics contra les persones asiàtiques i d'ascendència asiàtica s'han propagat amb la pandèmia de la Covid-19, i els líders governamentals haurien d'actuar amb decisió per fer front a aquesta tendència". També el secretari general de les Nacions Unides, Antonio Guterres, va palesar la seva preocupació per l'augment del racisme cap a les comunitats asiàtiques: "La pandèmia continua propagant una onada d'odi i de xenofòbia, buscant culpables i fomentant la por". La intensificació de la retòrica racista es va traduir en atacs, pallisses, insults, discriminació i assetjament a persones asiàtiques o d'ascendència asiàtica. Segons HRW, "l'ús del terme 'virus xinès' per part del president dels EUA, Donald Trump, i l'ús de 'virus de Wuhan' per part del llavors secretari d'Estat Mike Pompeo, podrien haver encoratjat l'ús del discurs d'odi als Estats Units".

Pel que fa a la publicació de rumors i notícies falses respecte de la covid, val a dir que la seva proliferació ha estat una constant d'ençà que va aparèixer el virus. El periodisme internacional no ha quedat exempt d'aquesta tendència i els i les periodistes també han hagut de lluitar contra el fenomen. "A França, les notícies falses han tingut molt d'impacte, sobretot pel que fa al coronavirus. La societat francesa neix dubtant de tot. He estat un any comparant la covid a Espanya i a França i m'he adonat que [en tot aquest

tema] hi ha una responsabilitat mediàtica i política. [A França], els negacionistes han tingut espai a les tertúlies; mentre que a Espanya, els mitjans de comunicació no els han prestat atenció. A les tertúlies han estat objecte de burla i això ha fet que moltes persones s'hi solidaritzessin (...)", explica Elise Gazengel. Destaca quelcom interessant que podria donar una explicació a com s'ha desenvolupat la pandèmia a França i com ho ha fet a Espanya, i té a veure amb la comunicació: "A França es va cometre l'error de polititzar la pandèmia. Emmanuel Macron feia rodes de premsa diàries amb els mitjans de comunicació. Aquí les feia Fernando Simón, que és metge. Si tu rebutges un polític en concret, és més fàcil que rebutgis la seva versió de la realitat".

Com a editor i periodista que estima la professió, Joan Carles Peris no entén com ningú relacionat amb el periodisme pot tenir la idea de fomentar notícies falses. "De vegades, nosaltres mateixos ens deixem emportar per les exclusives i pels clics i cometem errors. És cert que aquesta ha estat una època procliu a la proliferació de notícies falses, fomentades, en part, durant el mandat de Donald Trump". Ara per ara, el periodista de TV3 veu difícil reconduir la situació: "El camp obert per mitjans digitals que generen espectacle, alarmisme o desconcert, pel motiu que sigui, és difícilment controlable. En aquest sentit, la pandèmia ha suposat un salt quantitatiu i qualitatiu important".

Albert Naya, no obstant això, no veu una correlació directa entre l'augment de notícies falses i la irrupció de la pandèmia, perquè "seria absurd (...). Entenc que les redaccions vagin justes de personal i de diners i que es puguin veure sobrepassades, però això no és una excusa perquè es doni cabuda a notícies falses". Han aprofitat els mitjans de comunicació la necessitat d'informació de la ciutadania per a redirigir trànsit a les seves pàgines web per tal de tenir més visites? "Qui està a dalt de tot vol clics. Jo he treballat en un mitjà a la secció de continuïtat [*breaking news*] i es buscaven les notícies espectaculars, perquè la gent les pogués seguir a través de les xarxes socials", explica Naya.

Arribat aquest punt del debat, cal mencionar un element que no es pot deixar fora de l'equació: la precarietat del sector, que retalla en cobertures, professionals i mitjans. "La precarietat porta lligada una caiguda en la qualitat de la informació. Si tens menys gent [treballant], o les condicions són pitjors, és més complicat contrastar la informació i som més vulnerables a les informacions falses. Intentem no caure-hi, però també hi ha el tema de les audiències (...). Hem de ser més rigorosos", reconeix Mikel Reparaz. María Eulate, de TVE, també fa incidència en aquest factor: "(...) De vegades, a causa de la falta de recursos, hem de contactar amb fonts no professionals, potser partidistes, com ha passat amb la guerra de Síria". Eulate, a més, fa referència a la velocitat que han imposat les xarxes socials, cosa que "suposa un perill per al periodisme perquè falta temps per a corroborar les fonts".

La velocitat és una bona amiga dels rumors i les notícies falses. La necessitat dels mitjans de ser els primers a publicar per imposar-se als altres mitjans juga en contra d'un periodisme reposat, contrastat i de qualitat. Meritxell Freixas és de les que opina que els mitjans van massa de pressa i que tot i que les xarxes socials són, ara per ara, el principal aparador del periodisme i dels periodistes, “competir en aquests espais resulta molt exigent per als mitjans de comunicació, perquè s'ha de ser ràpid i s'ha de cridar l'atenció amb els titulars. Això té un efecte en com els i les periodistes treballem els continguts”.

Publicar notícies falses fa baixar la reputació dels mitjans i, a llarg termini, possiblement té un efecte negatiu en les visites al web. No obstant això, hi ha una barrera fina entre un titular tendenciós i sensacionalista que busca generar clics, i una notícia estrictament falsa. “[El sensacionalisme] té a veure amb un model de periodisme concret”, destaca Freixas. Exactament, té a veure amb l'*infotainment*, un tipus de contingut a cavall entre la informació i l'entreteniment. Per a combatre aquest model, que no és estrictament periodístic, Mikel Reparaz, d'EITB, aposta per construir mitjans més robustos: “Als mitjans els calen diners, però també voluntat per part de les empreses periodístiques. En els mitjans públics, informar és un deure, encara que les audiències siguin importants. [A EITB] cada cop que tractem temes relacionats amb la crisi climàtica, l'audiència cau, però som un servei públic”, exemplifica.

Les xarxes socials són aquí per a quedar-se i evolucionaran, es modificaran, n'apareixeran noves i desapareixeran les que deixin de ser populars. Els mitjans hauran d'aprendre a conviure amb elles en termes de no competitivitat i intentant no ser iguals que elles, perquè no ho són. D'altra banda, la societat haurà d'aprendre a discernir què és un rumor, una informació verificada, una notícia falsa o una propaganda, entre d'altres.

Qui protegeix els i les periodistes?

Si bé el periodisme i els i les periodistes són agents absolutament necessaris per al bon funcionament de les democràcies, el cert és que parlem d'un sector molt tocat d'ençà que va esclatar la crisi general el 2008. A aquesta crisi, se li va sumar una crisi del sector que no ha deixat d'arrossegar-se. La caiguda dels ingressos per publicitat, la caiguda en usuaris, l'aparició de les xarxes socials o una credibilitat molt debilitada per diferents motius en són algunes de les causes.

La crisi sanitària també ha tingut un efecte demolidor en els i les periodistes per diferents motius. En primer lloc, el descens de l'interès en la informació internacional ha tingut de retruc el descens en la compra de temes. Això ha afectat principalment els periodistes *freelance*, que cobren per peça. A més d'haver d'assumir els costos de les quarantenes, la gestió de visats, proves diagnòstiques i l'opacitat de molts governs internacionals pel que fa al tractament i publicació de les dades i els protocols adoptats, els i les periodistes han vist com cobertures senceres de temes que no eren sobre la covid s'esvaïen i queien de l'agenda. Les tarifes, baixes en general, no hi han ajudat. Alguns mitjans han aprofitat el context de crisi per a baixar encara més el preu per peça. Aquests factors fan que estiguem parlant d'un sector empobrit i precari. "Som el gremi que més plora i que menys s'organitza. Tots sabem com de malament està el sector, però no ens organitzem. Hem acceptat la precarietat", es queixa Ebbaba Hameida.

Patricia Simón considera que la crisi sanitària ha encarit, encara més, les despeses de les cobertures internacionals: "(...) Ara t'has de fer tests, en alguns casos els vols són més cars, has de reservar uns dies per als confinaments obligatoris, etc. Això fa que moltes cobertures no siguin assumibles. Com que tot s'ha encarit tant, s'ha donat més valor a la feina dels periodistes internacionals". Per la seva part, Elise Gazengel considera: "(...) La premsa escrita ha perdut molt d'espai a causa de la crisi sanitària, els ingressos han disminuït". A RFI, Gazengel assegura que ha pogut treballar tota mena de temes i això li ha suposat una bona font d'ingressos: "Els ens públics paguen bé, tot i que la feina és irregular i pots estar molt de temps sense col·laborar-hi".

D'altra banda, i com es mencionava a l'inici de l'informe, algunes regions del món han deixat d'interessar, tant als mitjans de comunicació com a la ciutadania en general. És el que opina Albert Naya, que "(...) els mitjans espanyols han potenciat els continguts de països més propers i pertanyents al nord global (...). Abans d'esclatar la pandèmia estava en un moment professional ascendent: havia començat a treballar de manera regular amb Ruptly i col·laborava amb la CNN i altres mitjans com Rac1 o La Sexta. Quan va esclatar tot,

els mitjans espanyols van fer un pas enrere a l'hora de comprar reportatges d'internacional. Ruptly va mantenir l'interès en les imatges de carrers buits a Istanbul i d'algunes protestes, però al final, fins i tot aquests encàrrecs van anar disminuint, perquè la informació resultava repetitiva. Va haver-hi un moment en el qual no importava què passava al Kurdistan o amb el tema dels refugiats; allò que importava era el que passava als hospitals. A Espanya, l'evolució del coronavirus a Turquia no va generar interès. Sí que ho va fer França o Gran Bretanya, i penso que als periodistes instal·lats en aquells països els ha anat millor”.

La inseguretat econòmica per les tarifes baixes i la irregularitat en la compra de peces és la que precisament fa que Karlos Zurutuza, que fa més de quinze anys que es dedica al periodisme, tingui una segona feina. Ell treballa en una ikastola. “En el millor dels casos, les tarifes s’han mantingut des de fa quinze anys; en el pitjor, les retallades poden arribar al 40%. El sector està molt precaritzat i ara mateix, viure del periodisme *freelance* resulta impossible (...) Si hi ha alguna manera de fer periodisme freelance de qualitat és compaginant aquesta feina amb una altra que et sustenti”, assegura.

Meritxell Freixas apunta no només cap a la inseguretat econòmica dels *freelance*, sinó cap a la inseguretat en termes de salut. “Qui s’encarrega de tu quan estàs duent a terme una cobertura? A Xile, les manifestacions de fa un parell d’anys es van posar molt violentes i no hi havia mesures de seguretat que protegissin els i les periodistes. Un dels temes que em preocupava més era els trets als ulls, perquè va haver-hi molts ferits per aquesta causa”. Freixas, que habitualment treballa sola, reconeix que es va plantejar si pagava la pena arriscar-se. També confessa que, com no té assegurança privada, ha d’anar amb molt de compte. “Vaig fer un reportatge sobre el coronavirus en el qual vaig acompanyar un grup de voluntaris i voluntàries a desinfectar un dels barris més empobrits de Santiago. Vaig anar-hi vestida amb la protecció sencera, però em vaig qüestionar molt si treballar o no”. Un dels altres problemes als quals fa referència Freixas té a veure amb les redaccions i la sensació de soledat. “De vegades, els col·laboradors som l’última mosca”. Correus amb propostes que queden sense contestar, reportatges que no reben *feedback*, edicions poc curoses, etc.

Per últim, una reflexió molt interessant i que introdueix una nova variant la fa Irene Baños, periodista saragossana que treballa a Deutsche Welle (la ràdio i televisió pública d'Alemanya que emet a l'exterior. Ofereix informació en més de 30 idiomes). “Davant la impossibilitat dels periodistes dels grans mitjans de comunicació de viatjar als països a cobrir les notícies, durant aquests últims temps s’ha donat més valor a la imatge i el treball dels periodistes locals, que molt sovint es veuen reduïts a servir com *fixers* i d’ajuda per als i les periodistes estrella. El seu valor sol quedar a l’ombra. Ara s’ha demostrat que, sense

aquestes persones, no hi hauria informació”. Baños considera aquest efecte colateral molt positiu i espera que es mantingui: “En lloc d’enviar corresponents i enviats especials a cobrir històries a qualsevol país, s’haurien de generar més històries des de terreny, perquè, al cap i a la fi, qui coneix el terreny de veritat són els periodistes locals”, conclou.

Cap a un millor model informatiu. Algunes propostes

Preguntats per les propostes per millorar les cobertures d'internacional, els i les periodistes que apareixen en aquest informe coincideixen en el fet que cal més inversió en aquesta àrea. **Cal tenir mitjans de comunicació robustos, forts i independents perquè els temes internacionals hi tinguin cabuda.** També calen **nous enfocaments, noves narratives i deixar de banda la mirada colonialista** i l'epistemologia occidental. Cal incloure-hi **la veu de les persones pertanyents a les minories i el grup vulnerables i vulnerabilitzats.**

Preguntats per si es podran recuperar aquells temes internacionals que no han vist la llum a causa de la crisi sanitària, els i les periodistes enquestades ho tenen clar: **allò que no s'ha publicat, és complicat que es publiqui si no hi ha un esdeveniment relacionat que torni a posar el tema sobre la taula.** Alguns d'ells aposten per recuperar els temes en format documental, amb context i amb des d'una perspectiva històrica.

També hi ha consens en **la necessitat de combatre les informacions falses, els rumors i apostar per un periodisme pausat que no vulgui competir amb les xarxes socials.** Deixar de banda la repercussió immediata, matisar els continguts i deixar que siguin les plataformes d'entreteniment les que s'ocupin dels continguts d'entreteniment.

Annex: Relació de periodistes entrevistats/des

Editors/es internacional	Mitjà de comunicació
María Eulate	RTVE. Cinco Continentes
Joan Carles Peris	Cap d'internacional de TV3
Mikel Reparaz	Cap d'internacional d'EITB

Corresponsals estrangers	Mitjà de comunicació
Elize Gazengel	France 24, RFI
Eperanza Escribano	BBC (fixer)
James Badcock	<i>The Telegraph</i>

Periodistes <i>freelance</i>	Mitjà de comunicació
Albert Naya	<i>Ara</i> , Ruptly, <i>El Confidencial</i> , <i>Gara</i> . Corresponsal des de Turquia
Meritxell Freixas	<i>Ara</i> , <i>Público</i> , <i>Eldiario.es</i> , <i>El Desoncierto</i> . Corresponsal des de Xile
Ebbaba Hameida	TVE
Karlos Zurutuza	<i>Gara</i> , <i>Ara</i> , <i>Jotdown</i> . Orient Pròxim

Periodistes en plantilla	Mitjà de comunicació
Mar Romero	France 24 Colòmbia
Patricia Simón	<i>La Marea</i>
Irene Baños	Deutsche Welle
Nerea González	EFE Sud-àfrica